

DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

Deze afbeelding van het 'Vergader- en feestgebouw Concordia stamt uit 1954. Over Concordia valt veel te vertellen. Een relatief vlotte oprichting, moeizaam besturen en beheren, heibel met een conciërge, een langdurig gevecht om een volledige vergunning te bemachtigen, koperen en zilveren huwelijksfeesten en ga zo maar door. De geschiedenis van Concordia is de geschiedenis van de gemeenschap Steenderen in klein bestek. Een genot om te lezen!

HVS

2003/2

ISSN: 1386 - 5943
Oplage: 400
Oktober 2003

Voorwoord

Op het moment van schrijven van dit artikel, zitten we net op de helft van de maand oktober. Het zijn prachtige dagen, wel een beetje fris maar lekker gezond weer. Over het weer hebben we deze zomer niet te klagen gehad, nou ja misschien, dat het zo af en toe wel erg benauwd was, maar met een aangepast tempo en voldoende vocht innemen, was het toch een prachtige zomer. Toch blijkt dat de zomer van 1947 toch nog iets hoger scoorde en deze zomer op de tweede plaats komt van de laatste 100 jaar. Ik ben een beetje geneigd te denken, dat er misschien ook wel een mooie winter achteraan komt. Ook hier geldt, wat te verstaan onder mooi. Een witte kerst, mooi vriezend helder weer; schaatsminnend Nederland smacht al weer naar een echte elfstedentocht. We zien het wel.

Inmiddels ligt de eerste ledenavond al weer achter ons. De heer Maassen uit Ugchelen vertoende deze avond dia's van het Koninklijk Park Paleis Het Loo bij Apeldoorn. Met prachtig fotomateriaal en veel historische wetenswaardigheden wist de heer Maassen de toehoorders te boeien. Met ongeveer 40 aanwezigen was de zaal redelijk gevuld.

De excursie die we deze zomer hadden gepland ging wegens te weinig belangstelling niet door. Als bestuur vragen we ons af of we voor 2004 wel weer een excursievoorstel moeten doen. We willen in ieder geval binnenkort een enquête houden onder de leden om te weten waar de voorkeuren naar uitgaan. Dit geldt niet alleen voor de excursie, maar ook ten aanzien van de andere verenigingsactiviteiten.

De volgende ledenavond zal zijn op maandag 24 november a.s. Deze avond zal in het teken staan van de restauratie van de klokken in de toren van de Remigiuserkerk in Steenderen. Vertegenwoordigers van Clock and Care uit Doesburg geven aan de hand van dia's een overzicht van de verrichte werkzaamheden.

Tenslotte nog iets over het bruggetje in de Bakerwaardseweg. Na verschillende protesten tegen de aankondiging van sloop van het bruggetje heeft het College van Burgemeester en Wethouders het voorstel van slopen ingetrokken. Er zijn adviezen gevraagd bij Arcadis en het Gelders Genootschap en tijdens een hoorzitting hebben wij onze bezwaren tegen slopen kenbaar kunnen maken en heeft B en W haar standpunt medegedeeld en ons kopieën van de adviezen van de eerder genoemde instanties overhandigd. Naar

aanleiding van deze hoorzitting zijn wij in de gelegenheid gesteld onze bezwaren schriftelijk kenbaar te maken en zullen de gemaakte opmerkingen in de vergadering van de commissie VROM begin november a.s. worden besproken. De Zwerfsteen is deze keer geheel gewijd aan "Concordia". Velen van ons zullen zich het gebouw nog wel herinneren, en ongetwijfeld terugdenken aan de keren dat er feesten, bruiloften of vergaderingen werden gehouden. Een speciaal woord van dank aan mevrouw M. van der Haar, die zich in de historie heeft verdiept, is hier wel op zijn plaats.

Wim Achterkamp, voorzitter

Van de redactie

Een bijzonder nummer deze keer. Het onderwerp is het 'Vergader- en feestgebouw Concordia'.

Daar bleek heel wat over te vertellen, vandaar de royale omvang van dit nummer (20 pagina's) en vandaar dat het ook het enige onderwerp is.

De gegevens (documenten) komen zonder uitzondering uit het eigen HVS-archief. Daarnaast heeft de auteur een aantal oudere inwoners van Steenderen geraadpleegd. Dat leverde aanvullende gegevens en knipsels en foto's op.

De redactie heeft grote waardering voor deze omvangrijke bijdrage van mw. M. van der Haar-Mutsaers, de auteur. Zij is inmiddels zeven jaar lid van de HVS, géén lid van de redactie, maar beschikt wel over een heel goede pen!

Lees maar!

Wim de Lange

"De Zwerfsteen" is de kwartaaluitgave van de historische vereniging der gemeente Steenderen. Opgericht d.d. 1 juni 1992.

BESTUUR:

voorzitter:
Wim Achterkamp
Bronkhorsterweg 32
7221 AC STEENDEREN
Tel. 0575 - 45 17 47
Fax 0575 - 45 09 66

sekretaris:

Roos Meutstege-Quintelier
Bakerwaardseweg 13
7226 LR BRONKHORST
Tel. 0575 - 44 11 65

1e penningmeester:

Fred v.d. Mije
Hofstraat 4
7223 LR BAAK
Tel. 0575 - 44 18 06

leden:

Wim Knaake
Harmen Addinkstraat 20
7221 BG STEENDEREN
Tel. 0575 - 45 17 76

Wil Kleine Haar

Dr. A. Ariënsstraat 7
7221 CA STEENDEREN
Tel. 0575 - 45 05 09

Bertus Rietberg

Hoogstraat 23
7227 ND TOLDIJK
Tel. 0575 - 45 20 04

EINDREDAKTIE:

Wim de Lange
Weth. Massinkstraat 3
7227 DB Toldijk
Tel. 0575 452870
Email: wimdelange@zonnet.nl

CONTRIBUTIE:

De contributie is m.i.v. 2002 vastgesteld op €15 per huisadres
Bankrelatie:
Regiobank Steenderen
Bankrekening nr. 68.52.89.710
t.n.v. de Historische Vereniging Steenderen.

Wij verzoeken U bij lidmaatschap-opgave gelijktijdig de contributie over te maken. Uw betalingswijze is tevens de garantie dat U in het ledenbestand bent opgenomen.

Vormgeving en druk:

Doetinchem Tel. 0314 - 37 25 48

Vergader- en feestgebouw Concordia in Steenderen

door M. van der Haar

In veel plaatsen waar mensen wonen zijn ze vertrouwd met een gebouw met de naam Concordia. Soms bestaat en functioneert zo'n gebouw nog volop, vaak leeft de naam voort in de herinnering van mensen die op een of andere manier verbonden waren met het gebouw.

Concordia is bij de Romeinen de godin van de eendracht of eensgezindheid. In ongeveer 400 voor onze jaartelling wordt ze al vereerd en meestal afgebeeld met een offerschaal in de rechter- en een hoorn van overvloed in de linkerhand.

Het betrof doorgaans multifunctionele gebouwen die gebruikt werden voor vergaderingen, bruiloften en partijen, veilingen etc. Gelegenheden waarbij het genot van koffie, thee, limonade en 'iets sterkers' zeer op prijs werd gesteld. Vaak eindigde dat met het verstrekken van een volledige vergunning aan de onderneming. Steenderen maakte een zelfde verloop mee, sinds begin vorige eeuw een Vergader- en feestgebouw Concordia kwam te staan.

Hoofdstuk 1

In dit artikel willen we u iets vertellen over het vergader- en feestgebouw Concordia. In *Wat vooraf ging* leest u hoe dit gebouw aan de Dorpsstraat in Steenderen tot stand kwam. In het gedeelte met de naam *Gebouw* komt u iets te weten over de bouw, verbouw en tenslotte de afbraak van Concordia. Een onderneming als deze heeft bestuursleden. Hoe zij te werk gingen leest u in *Bestuur*. Dat alles geld kost, is u bekend. Hoe het uitgaven- en inkomstenpatroon van Concordia eruitzag, leest u in *Financiën*. Eerst was het beheer of de exploitatie in handen van pachters en later van eigenaren. Ook hierover is in dit nummer informatie te vinden. Tenslotte vertellen we iets over de *Gebruikers* van het gebouw.

Wat vooraf ging

Op 24 maart 1905 komen in het huis van dokter E.W. de Flines in Steenderen mensen bij elkaar om te spreken over het stichten van een vergadergebouw in het dorp. Behalve de gastheer zijn dat: H. Beker, A. Heezen, D. J. Hekkelman, A.F. Reichman, H.J. Schreurs en H.E. Wijers. Zij

noemen zich: Voorlopig comité. Er is veel behoefte aan een verenigingsgebouw. Zalen bij horecagelegenheden zijn er nog niet. Juist nu is de tijd rijp, want er is een stuk grond te koop midden in het dorp.

Het Voorlopig comité schrijft mensen aan in de verschillende buurtschappen om zitting te nemen in deze werkgroep. De leden van het comité gaan letterlijk de boer op met lijsten om "daarop aandelen geplaatst te krijgen". De bedoeling is een naamloze vennootschap op te richten waarbij het kapitaal wordt verstrekt door de aandeelhouders. Al snel zijn 101 van de benodigde 120 aandelen van f 50,= per stuk geplaatst.

De voorzitter bezoekt enkele dorpen om te zien "hoe dergelijke gebouwen waren ingericht". In Eerbeek is een zaal met podium voor 400 personen. Het gebouw heeft 3000 gulden gekost met grond. In Varsseveld is plaats voor 600 mensen. Het gebouw kostte f 6000,= inclusief de grond, waarvan f 3000,= door de bevolking in de vorm van aandelen is bijeengebracht. In Varsseveld loopt het prima. Dat moet in Steenderen ook kunnen!

Een andere activiteit van het Voorlopig comité

is het peilen van de belangstelling voor zo'n verenigingsgebouw. Er volgt een rondschrijven aan "verschillende corporatiën" of zij van plan zijn van het gebouw gebruik te maken. Aan de gemeente vraagt het bestuur of zij een "lokaal als gemeentekamer" willen huren. Het is bekend dat het gemeentebestuur een ruimte zoekt als raadszaal. In de notulen van de gemeenteraadsvergadering van 26 april 1905 lezen we: "Er moet een lokaal voor Raads- en andere vergaderingen zijn met eene wachtkamer voor het publiek". Concordia kan beide ruimten bieden.

De eerste aandeelhoudersvergadering vindt plaats op 14 augustus 1905 in café De Zwaan van A. Beeftink in Steenderen. Aanwezig zijn achttien aandeelhouders en de zeven leden van het Voorlopig comité. In deze vergadering valt het besluit om de bouwgrond aan te kopen. Het gaat om de tuin van de familie Goorkate aan de Dorpsstraat. De prijs van de grond is fl 1450,-. Voorlopig komt het eigendomsrecht op naam van dokter De Flines, "terwijl de anderen mede aansprakelijk blijven".

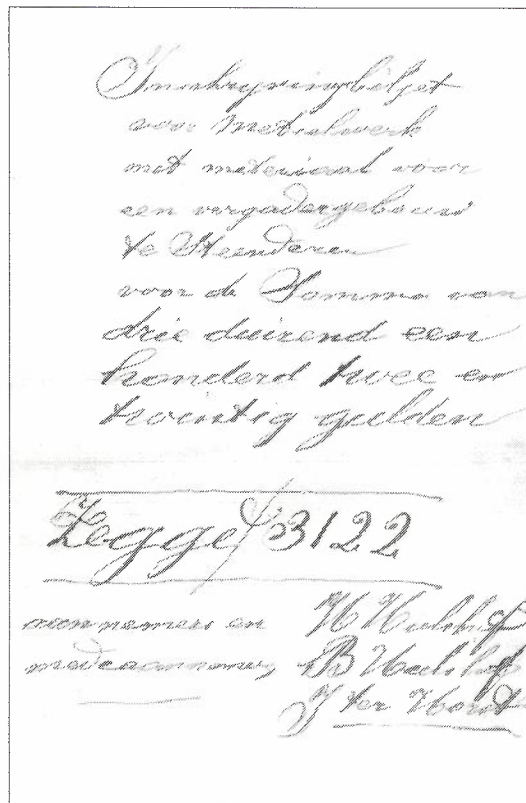
Iets meer dan een maand later, op 12 september 1905, vergaderen de aandeelhouders opnieuw.

Dan staat op de agenda: vaststelling van de statuten, wijze van stemmen en benoeming van een bestuur en een architect.

Natuurlijk is het in het dorp bekend dat een aantal notabelen bezig is met het oprichten van een vergader- en feestgebouw. De dorpelingen hebben er dan ook een naam voor bedacht zoals het Nutsgebouw en het Volksgebouw, maar de aandeelhouders hebben hierover het laatste woord. Zij mogen stemmen over de namen: Harmonie, Steenderensch Belang, Concordia en Eendracht. De naam Concordia krijgt 17 van de 24 stemmen.

Weer is er een stemming en dan blijkt D.J. Hekkelman de meeste stemmen te hebben verzameld als architect. Moet er bij het gebouw een conciërgewoning komen? Opnieuw wordt op democratische wijze beslist om zo'n dienstwoning inderdaad te laten bouwen.

De acte van oprichting van de N.V. Vergadergebouw Concordia passeert op 25 oktober 1905. De eerste bestuursvergadering is daags daarna in het huis van de secretaris. De functies worden verdeeld en de aanbesteding besproken. Inmiddels is in de Nederlandsche Staatscourant van 7 november 1905 een bijvoegsel verschenen. Deze publicatie maakt de N.V. rechtsgeldig. De aanbesteding van het gebouw gaat als volgt: vanaf 1 december liggen de stukken ter inzage bij A. Beeftink in De Zwaan. Op 6 december worden inlichtingen verstrekt en op 12 december moeten de inschrijvingen binnen zijn bij notaris Beker.

Het originele inschrijvingsbiljet van de aannemers Hulshof en Ter Horst.

Een dag later worden ze in het openbaar geopend en op 15 december volgt de gunning. Het bestuur laat er geen gras over groeien! Er komen 37 inschrijvingsbiljetten binnen. De meesten zijn van bedrijven in Steenderen, maar er zijn ook gegadigden uit Zutphen, Brummen, Dieren, Kilder, Eefde, Wichmond en Vorden. H. en B. Hulshof en J. ter Horst schrijven in "voor de massa". Zij vragen fl 3122,- en aan hen wordt het werk gegund. Architect Hekkelman presenteert een tekening van het gebouw met stijlenmerken van de neogotiek en de neorenaissance, maar dan in een sobere vorm. Deze mengvorm van stijlen heeft maar kort bestaan namelijk van ongeveer 1895 tot 1915. De maker van de bouwtekening heeft zich zeker ook laten beïnvloeden door de dan moderne Jugendstil.

Bestuurslid H.E. Wijers bestelt bij de Amsterdamsche Metaalwarenfabriek negen verguld zinken letters. Ze vormen de naam Concordia en komen op de voorgevel. Ruim 50 jaar later zijn ze onderwerp van een discussie in het kader van de provinciale Verordening tegen landschapsontsiering. De Provinciale Staten van Gelderland verlenen echter vrijstelling. De letters mogen blijven waar ze zich al sedert 1906 bevinden.

Om hun argumenten kracht bij te zetten in deze kwestie heeft het bestuur door een beroepsfotograaf een foto van het gebouw laten maken. U ziet deze afbeelding uit 1954 op de titelpagina.

Er komt
géén
biljart,
want
het is
géén
café!

Géén biljart

Bij de gemeente wordt een vergunning aangevraagd om wijn en bier te mogen schenken in het gebouw. Er komt géén biljart, want het is géén café. In de bestuursvergadering van 22 april 1906 krijgt meubelmaker en stoffeerder H. Leeman uit Steenderen de opdracht 12 dozijn (= 144 stuks) stoelen te leveren. Schilder J. de Moll voorziet ze van een nummer. A. Beuseker levert de lampen. Kleermaker H.A. Leneman maakt de vlag.

Nu het toneel nog

Twee bestuursleden gaan naar Amsterdam en Baarn. In de hoofdstad vinden ze niets van hun gading, maar in Baarn treffen ze een oud toneel aan. Dit tweede-handsje voldoet prima. Er zijn nog kapstokken nodig en as- en spuwbakjes. De beplanting van het terrein is in handen van C. Wittenberg uit Brummen. Dit bedrijf verzorgt ook de bloemen bij de feestelijke opening. De onderneming van de Weduwe H.J. Spitholt en Zoon uit Bronkhorst levert grind en dan ligt het terrein er keurig bij voor de opening.

Hoofdstuk 2

Gebouw

Tijdens de feestelijke opening op 20 juli 1906 speelt het Stedelijk Doesburgsch Muziek Korps. De plaatselijke zangvereniging voert een operette op en er is bal na. Dokter De Flines, een van de oprichters en waarschijnlijk de initiatiefnemer, is verhuisd naar Leiderdorp. Voor de opening van het gebouw komt hij terug naar Steenderen en biedt het bestuur een voorzittershamer aan met zilverbeslag en inscriptie. De indeling van het gebouw is als volgt: via een portaal kom je in de grote zaal. Daar is het toneel met twee kleedkamers. Rechts van de ingang liggen achter elkaar twee even grote zaaltjes. De voorste, aan de straatzijde, wordt de eerste jaren als raadszaal gebruikt. De andere kleine zaal heeft een buffet. Aan de rechterzijde van het gebouw is een eenvoudige dienstwoning voor de conciërge. Voor de verwarming levert smid Wisselink een type kachel dat bekend staat als Salamander. A. Beef-tink is de brandstofleverancier. Behalve gruis heeft hij ook nootjes en cokes. Er is nog geen elektriciteit. De lampen branden op petroleum. Ruim een jaar na de opening ontstaan er problemen met het platte dak boven het toneel. Bovendien zijn in de fundering twee poeren scheef. Dat wordt hersteld, maar het onderhoud van het gebouw blijft altijd een punt van zorg.

Eerste Wereldoorlog

In 1914 breken er moeilijke tijden aan en niet alleen voor Concordia. "Den grooten Europeeschen oorlog" is begonnen. Ons land is weliswaar niet in oorlog, maar er is wel mobilisatie, dat wil zeggen zowel het leger als het reserveleger zijn paraat. Bovendien is er distributie van sommige levensmiddelen, maar ook van brandstof. Dat betekent dat je er maar beperkte hoeveelheden van kunt kopen. De weduwe Van Asselt die het buffet heeft gepacht, vraagt om vermindering van de huur, omdat er "schade is geleden door de tijdsomstandigheden". In 1917 moet het bestuur ertoe over gaan om de zalen te verhuren "zonder vuur en licht". Dat heeft tot gevolg dat de huurder zelf steenkool en petroleum moet meebrengen. De gemeente zegt de huur van de raadszaal op, want zij heeft het pand "De Haverij" van G. Breukink gekocht. Op die plaats staat nu het oudste gedeelte van het huidige gemeentehuis in Steenderen.

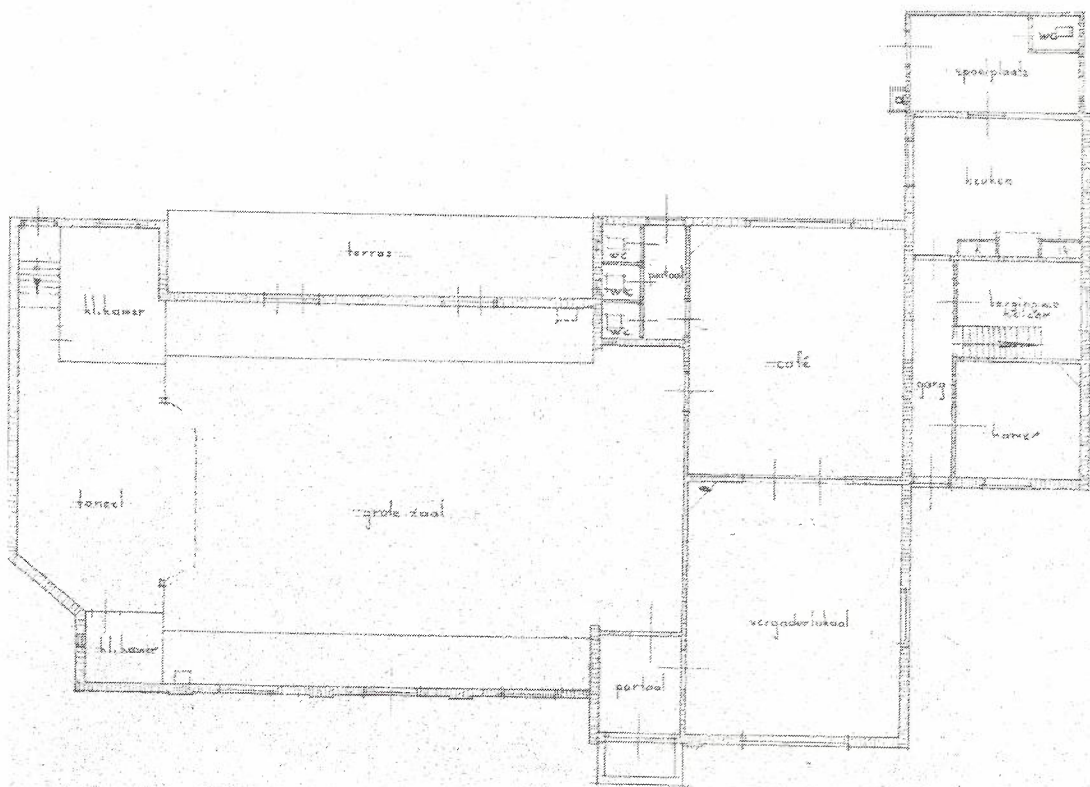
Het had nogal wat voeten in de aarde om aan een volledige vergunning te komen. Later in de tijd is dat wel gelukt. Deze tarieflijst vermeldt echter geen prijzen voor jenever en likeur. Het was dus een vergunning voor zwak alcoholische dranken.

„Concordia” te Steenderen.

TARIEF VOOR VERVERSINGEN.

Rode wijn St. Emilion	per flesch f. 1,50
St. Estephe medice	- 1,50
Witte wijn Bergerac	- 1,50
Niersteiner	- 1,50
Kastelheimer	- 1,50
Port à Port	glas - 0,15
Pale Sherry	glas - 0,20
Madeira	- 0,15
Lager bier	per halve flesch f. 0,10
Pilsener bier	- 0,10
Spuutwater	per glas f. 0,05 en - 0,10
Citroensap	- 0,10
Limonadesap	- 0,10
Rode bessenvin	per glas - 0,15
Witte	- 0,10
Kwast	- 0,10
Fosco	- 0,10
Kop chocolade	per glas - 0,15
Kop koffie	- 0,10
Kop thee	- 0,10
Boerenjongens	- 0,15
Broodje met vleesch	- 0,10
Broodje met kaas	- 0,10
Saucijsebroodje	- 0,05
Taartje	4 a 5 voor - 0,10
Concordia-sigaren	per stuk - 0,02
Ansichten van Steenderen	

DE BUFFETHOUDER.

Er is al een nieuwe huurder voor de kleine zaal van Concordia. Het is C.W. Schoonheim, een onderwijzeres van de openbare lagere school. Zij gaat er wonen en krijgt het medegebruik van een privaat (w.c.), de kelder onder het toneel en de pomp. In het jaarverslag van 1918 lezen we dat Concordia 12½ jaar bestaat. Hoewel "de vrede aanstaande is", besluit het bestuur de festiviteiten rond dit koperen jubileum uit te stellen. Zoals ieder jaar vindt er een inventarisatie plaats, maar er is nogal wat mis: van de tien petroleumlampen heeft de helft geen ballon; de keldertrap is onbruikbaar; voor slechts vijf ramen hangen gordijnen waarvan er ook nog eens twee gescheurd zijn; de luciferstandaards zijn defect; de vlaggestok is verrot; een van de twee voorzittershamers is zoek; van de stoelen is driekwart defect; het toneelscherm is niet in orde en de coulissen voor "kamerdecoratie zijn in een slechten toestand".

Verbouwing 1920

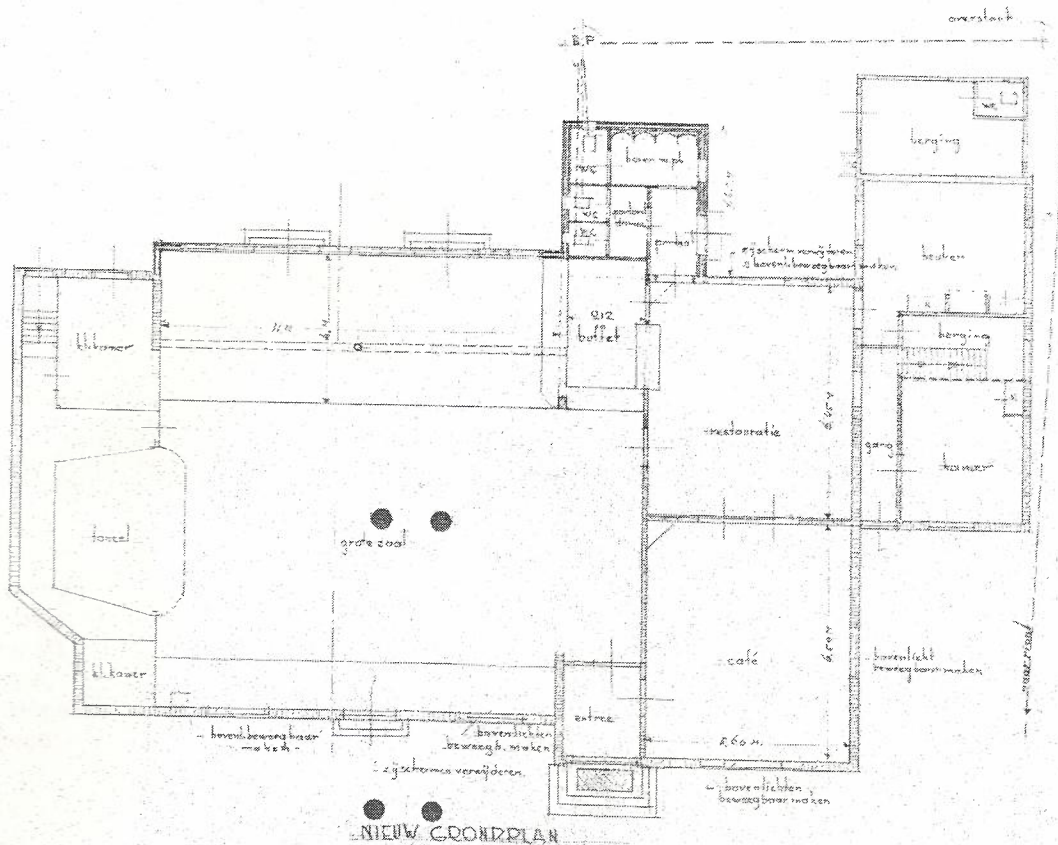
Als de eerste wereldoorlog is afgelopen in 1918, gaat het economisch een stuk beter in ons land. In Steenderen heeft dat ook zijn weerslag, want het bestuur maakt plannen voor de verbouwing van Concordia. In 1920 wordt de grote zaal flink onderhanden genomen. De conciërgewoning krijgt "een eigen water-closet" en er komt een flinke "waschruimte" bij. Dat is geen badkamer,

maar een bijkeuken waar de vrouw van de conciërge de was kan doen. Dat is in die tijd een zwaar en tijdrovend karwei en het vraagt meer ruimte. Het bestuur heeft eerst de grootste aandeelhouder gepolst over wat hij van deze verbouwing vindt. Na een kleine rondleiding door het gebouw en de woning gaat hij akkoord.

Het wonder van elektriciteit

In 1923 krijgt Concordia elektrisch licht. De firma A. Jansen uit Dieren legt de installatie aan. Er komen schijnwerpers op het toneel, lichtpunten en stopcontacten. Ze zullen nog jaren voorkomen op de inventarislijst. Ook vraagt het bestuur dat het "hoofdschakelbord wordt beschermd door een houten of gaazen deurtje met slot". Om de komst van het wonder van de elektriciteit te vieren, wil het bestuur de gevel laten verlichten. J. van Wilsem, een plaatsgenoot, levert ongeveer 180 lampjes voor deze illuminatie. Bij zijn offerte voor een bedrag van dertig gulden, stuurt hij een tekening van de uitvoering. Het jaar daarna, in 1924, krijgt de Dorpsstraat en dus ook Concordia riolering. Andere veranderingen zijn dan de bouw van een nieuwe schoorsteen en een kachel in de grote zaal. Kennelijk zijn er klachten geweest over de verwarming. Een ventilator in de kleine zaal is hard nodig, omdat bij vergaderingen "zelfs van kleinen omvang het rooken zeer hinderlijk is".

De plattegrond op deze bladzijde is een plattegrond uit circa 1920. Op de volgende pagina de plattegrond van de verbouwingsplannen in 1955, waarbij het terras bij de grote zaal getrokken is.

Ieder jaar vindt een grote schoonmaak van het gebouw plaats. Dat houdt in: muren witten en de kap en balken "afwaschen". Het is de taak van de conciërge. In 1933 is er in Steenderen een zaal voor feesten bijgekomen en dat betekent concurrentie. Om Concordia aantrekkelijker te maken, koopt het bestuur een piano voor de grote zaal.

Crisisjaren en Tweede Wereldoorlog

In de jaren dertig van de vorige eeuw gaat het in Europa in economisch opzicht slecht. In de eerste bestuursvergadering van 1935 zegt de voorzitter: "Voor het gebouw mag ik hopen dat de tijden niet nog slechter zullen worden". De conciërgewoning staat leeg en de voorkant van het gebouw "ziet er slordig uit". Op de vergadering van 26 juli 1940 laat de pachter weten dat er de laatste maanden "nagenoeg niets te doen is geweest in Concordia". Ook de twee voorgaande jaren is "weinig gebruik gemaakt van het gebouw".

In het begin van de Tweede Wereldoorlog komt er een verzoek van het gemeentehuis om het gebouw "aan 't Rijk" te verhuren. Het gaat om de huisvesting van 40-45 mensen die "voor werkverschaffing in aanmerking komen". Zij moesten voor de bezetter werken zoals het aanleggen van loopgraven en tankvallen langs de IJssel. De problemen stapelen zich op: er is een aanslag commissarissen-belasting gekomen, ter-

wijl er in die periode "geen commissarissenloon is uitgekeerd". De penningmeester deelt mee dat er een verlies is van *fl* 174,70 en het bestuur kan maar de halve pacht vragen aan de buffethouder. In de vergadering van 15 april 1943 is langdurig gesproken over de "ongunstige financiële toestand". In 1944 is er slechts één bestuursvergadering en de secretaris twijfelt eraan "om Concordia in stand te houden". Het is een bijeenkomst in een droevige sfeer.

Pas op 25 augustus 1945 komen de bestuursleden weer bij elkaar. De voorzitter, H. Breukink Bzn. opent de vergadering en wijst erop "dat wij van de bezetting bevrijd zijn en het er gelukkig allen goed hebben afgebracht". Van Concordia kan dat niet gezegd worden. Het gebouw draagt wel gelijk de sporen van het "gebruik door de Duitsers, alsook van de Nederlandsche Binnenlandsche Strijdkrachten, die belast waren met de internering van de NSB'ers". Die laatsten waren lid van de Nationaal Socialistische Beweging. Zij sympathiseerden niet alleen met de bezetter maar werkten er meestal ook mee samen.

De vrees bestaat dat de oorspronkelijke bestemming van Concordia verloren gaat. Het dagelijks bestuur stelt een inventarislijst samen. Vroeger was zo'n opsomming wel twee bladzijden lang. Nu is een tiental regels voldoende, want er is veel kapot aan het interieur.

Pas in december 1947 is vergaderen in Concordia weer mogelijk. Tot zolang gebeurde dat in het leenbankgebouw.

In 1950 zijn er iets betere tijden aangebroken. Er is een plan om ijs te gaan verkopen. Daarvoor moet dan wel "krachtstroom" worden aangelegd. Concordia heeft nu ook een telefoonaansluiting. Een jaar later is de districtsinspekteur voor het Brandwezen van mening dat het gebouw niet veilig is. Om dat te verbeteren moeten er in iedere zaal brandblussers komen, zijn er vijf uitgangen nodig en moeten de stoelen tijdens de voorstellingen vast staan. Bovendien heeft een "monteur gewaarschuwd dat de elektrische installatie van Concordia minder goed is". Er bestaat dus gevaar voor kortsluiting. De financiële situatie blijft onveranderd slecht. Het bestuur denkt opnieuw aan verkoop. In die tijd zoekt de Nederlands Hervormde Gemeente een kerkelijk centrum. Voor hen komt kort daarop een ander gebouw in beeld.

Volledige vergunning

Een ander punt van zorg is het behoud van de vergunning om (sterke) drank te mogen schenken. In de bestuursvergadering van 10 januari 1955 geeft burgemeester De Kruijff een toelichting. Een volledige vergunning waarbij alle soorten drank worden geschonken, gaat naar een gebouw dat een zaal heeft met 500 zitplaatsen óf een zaal bezit met 250 zitplaatsen en een "restaurant" voor minstens 25 personen. Het bestuur komt tot de conclusie dat Concordia hieraan alleen kan voldoen als er een flinke verbouwing plaatsvindt. Maar eerst gaat de aandacht naar de statutenwijziging. Dat is dringend nodig, want de N.V. Concordia is in oktober 1905 opgericht voor vijftig jaar. Zonder deze wijziging zou de N.V. ophouden te bestaan.

Verbouwing 1955

In de laatste vergadering van 1955 staat de verbouwing op de agenda. Er zijn inschrijvingsronden voor aannemer, timmerman, schilder en loodgieter.

De tweede inschrijving bedraagt fl 13.000,= en die wordt aangenomen. De pachter vraagt ook de woning te verbouwen. Hij wil een erker aan de voorkamer, een closet met waterspoeling en een waterafstotende bekleding van de keukenmuren. De bestuursleden bekijken de woning tijdens de vergadering en vinden "het gevraagde niet onbillijk". De bouwvergunning wordt in februari 1956 verleend en in augustus van dat jaar is het werk gereed. Dan is het terras bij de grote zaal

getrokken en de toiletgroep vernieuwd en vergroot. Het buffet is toegankelijk zowel vanuit de grote zaal als de restauratie, de vroegere kleine zaal. De ruimte aan de voorzijde rechts van de ingang heet voortaan café. Nu zijn het toneel en de kleedkamers nog aan een opknopbeurt toe. De voorzijde van het gebouw oogt veel netter, want de gemeente heeft hier een trottoir aangelegd. Toch wordt de financiële situatie maar niet beter. Het bestuur wil de pacht dan ook opnieuw verhogen van fl 1250,= in 1957 naar fl 1800,= in 1958. Dat is een verhoging van meer dan 40%. De pachter zal "een en ander nog eens goed overdenken".

Verkoop

Een jaar later komen onderhoud en met name het "verfwerk" weer ter sprake. Opnieuw gaat het over de verkoop van het gebouw. Als er ook dan geen overeenstemming is over de te betalen pacht, zegt de huurder dat hij het gebouw "wil overnemen voor de schulden die er zijn". In een buitengewone aandeelhoudersvergadering komt aan de orde: verkoop van het gebouw met meubilair en ontbinding van de vennootschap. Vanaf 1 oktober 1960 is de vroegere beheerder de eerste particuliere eigenaar van Concordia. De tweede eigenaar treedt aan op 31 maart 1976. Hij laat zowel binnen als buiten flink wat veranderen, zodat het gebouw meer het karakter van een café krijgt. Ook de volgende twee eigenaars handhaven de horecafunctie. Tenslotte is het gebouw in handen van mensen die de traditie van vergader- en feestgebouw niet voortzetten. Vooral de grote zaal heeft hiervan te lijden, want wat niet - meer - wordt gebruikt, gaat snel achteruit. Dan komt er een nieuwe huisarts in Steenderen. Hij zoekt een eigen praktijkruimte, koopt

Een opname van Concordia in de sneeuw. De volledige vergunning was inmiddels toegekend, getuige het bordje aan de muur naast de deur.

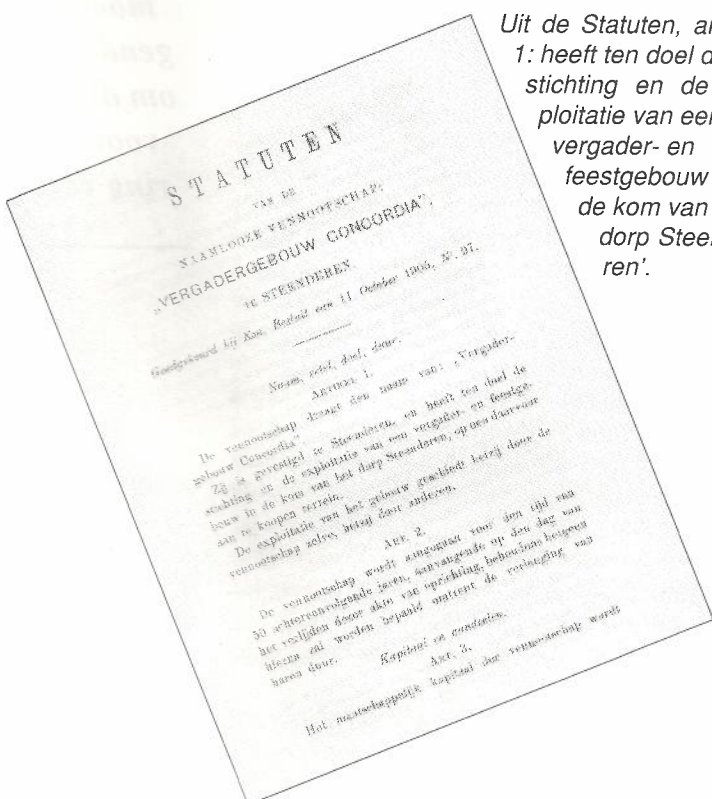
Concordia en laat het slopen om er een praktijk met woning te vestigen.

Sloopvergunning

De exploitatie van Concordia is economisch niet haalbaar meer. In Steenderen zijn dan genoeg horecagelegenheden met feestzalen. Het gebouw is moeilijk functioneel te maken en het heeft ook geen bijzondere bestemming zoals rijks- of gemeentelijk monument. Concordia mag daarom worden afgebroken. Van de twee kelders blijft de grootste behouden. Die doet nu dienst als bewaarplaats van wijn.

Het bestuur diende te bestaan uit zeven vennoten of geldverstrekkers

Over het bestuur van de N.V. Concordia lezen we in de statuten van 11 oktober 1905 dat het uit zeven vennoten of geldverstrekkers moet bestaan. Elk lid van het bestuur moet zelf minstens één aandeel op naam bezitten. Het bestuur kiest uit zijn midden een voorzitter, secretaris en penningmeester. Zij vormen het dagelijks bestuur. Om een vergadering rechtsgeldig te laten zijn, moeten minstens vier bestuursleden aanwezig zijn. De besluiten worden genomen bij meerderheid van stemmen. Als de stemmen staken, heeft de voorzitter een beslissende rol, behalve als het personen betreft, want dan beslist het lot. "Alle stukken de vennootschap verbindende en alle kwijtingen worden door den voorzitter en den secretaris ondertekend".

Uit de Statuten, artikel 1: heeft ten doel de stichting en de exploitatie van een vergader- en feestgebouw in de kom van het dorp Steenderen'.

Eerste vergadering

De eerste bestuursvergadering vindt plaats in Steenderen op 26 oktober 1905 in het huis van de secretaris, A.F. Reichman. Aanwezig zijn: C. Breukink GJzn, H. Breukink Bzn, E.W. de Flines, C.D.J. Planten, H.J. Schreurs en H.E. Wijers. Als beroep geven zij op: veearts, korenmolenaar, landbouwer, arts, burgemeester én secretaris van de gemeente Steenderen, briefvengarder (beheerder van het postkantoor) en koopman van een "spekslagerij en een handel in natuurboter".

Op de agenda staat: "1. voorlezing en nazien bestek. 2. Verdeling der functiën. 3. Opmaking lijst der periodieke aftredingen. 4. Behandeling adres Gemeenteraad. 5. Drukken der aandeelen.

6. Verkoop vruchtboomen. 7. Bespreking aanbeesteeding." Om punt 1 toe te lichten, is architect D.J. Hekkelman "ter vergadering geroepen". De agenda voor de algemene of aandeelhoudersvergadering wordt eveneens vastgesteld met onder andere: overdracht van de bouwgrond aan de vennootschap, goedkeuring van de gunning en bespreking van het concept van het huishoudelijk reglement.

Wie, waar, wanneer

Wat waren dat voor mensen, die zich beschikbaar stelden voor bestuursfuncties? Waar hielden ze hun vergaderingen, hoe was de opkomst, hoe vaak kwamen ze bijeen? Welke vergoeding kregen ze daarvoor? Waarover spraken ze dan? Wat stond steeds weer - op de agenda? Hoe zagen de notulen eruit? Wat vonden de aandeelhouders van de werkwijze van het bestuur?

Aanvankelijk zijn er gegadigden genoeg voor een bestuursfunctie. Na hun verkiezing "namen zij hunne benoeming met genoegen aan". Soms treedt er meer dan een bestuurslid af, maar de voorzitter laat in het jaarverslag van 1921 weten: "dat het nieuwe bestuur evenals het oude eensgezind zal samenwerken tot welzijn van Concordia". De waardering voor de inspanningen van het bestuur blijkt onder andere op de algemene vergadering als een aandeelhouder zegt: "u bent de stuwkracht van het schip waar wij mede varen". Het is zelfs zo dat zoons hun vader als bestuurslid opvolgen. In 1941 herdenkt de voorzitter het overleden bestuurslid H.J. Koerselman, die "veel heeft bijgedragen om het gebouw op een zo hoog mogelijk peil te houden". Een jaar later is zijn zoon H. Koerselman gekozen tot bestuurslid.

Hij zal dit geruime tijd blijven en ook de neergang van de N.V. Concordia moeten meemaken. Dat geldt ook voor B. Breukink Hzn. Zijn vader Hendrik Breukink Bzn is een van de mensen van

het eerste uur. Als deze enige dan nog in leven zijnde oprichter van de N.V. in het voorjaar van 1953 plotseling sterft, wordt zijn zoon in de eerstvolgende vergadering tot bestuurslid gekozen. Later moet hij leiding geven aan het liquidatieproces en in 1974 is hij voorzitter van de laatste vergadering van de N.V. Concordia.

Minder belangstelling

Was er tussen de beide wereldoorlogen genoeg interesse voor een bestuursfunctie, in de vijftiger jaren verandert dat drastisch. Soms zijn er een tijdlang vacatures en - wat nog nooit is voorgekomen - iemand weigert zijn benoeming.

Er zijn diverse vergaderlocaties. Dat kan het woonhuis van de secretaris zijn of café De Zwaan als Concordia nog niet klaar is.

Meestal komen de bestuursleden bijeen "in het gebouw der N.V.". De eerste keer is dat op 31 mei 1906. In en na de tweede wereldoorlog zijn de besprekingen in het gebouw van de leenbank. De laatste vergadering in 1974 is door ziekte van de penningmeester in zijn woonhuis. De frequentie van de vergaderingen wisselt. Soms zijn er acht bijeenkomsten in een jaar dan weer is er maar één vergadering zoals 1936, zodat de voorzitter zegt: "we moesten eigenlijk vaker vergaderen". Er lijkt geen vaste vergaderdag te zijn en ook geen vast tijdstip. Soms is er een spoedvergadering, bijvoorbeeld als de conciërge de dienstwoning niet wil verlaten. De vergoeding voor de secretaris en de penningmeester is eerst respectievelijk fl 20,- en fl 5,- per jaar. Later tot de Tweede Wereldoorlog krijgt ieder fl 10,- per jaar.

Agenda en notulen

In het begin is er veel te regelen door het bestuur. Bijvoorbeeld: aantrekken van een conciërge, afsluiten van een verzekering tegen brand, verpachten van het buffet en het opmaken van contracten met huurders en gebruikers van het gebouw. Steeds terugkerende onderwerpen op de agenda zijn:

- het aan- en aftreden van bestuursleden;
- de financiële situatie en de gevolgen hiervan;
- de inschrijvingen - in het begin - voor 'licht en vuur' dat wil zeggen petroleum en steenkolen;
- de huur van de zalen. Vaak stelt het bestuur de tarieven per geval vast. Het kan gaan met of zonder gebruik van het toneel en met of zonder consumpties.
- de pacht van het buffet. Vaak is er maar één inschrijver en die noemt zijn prijs. Het bestuur wil het eens omdraaien. De penningmeester noemt een bedrag en vraagt aan de inschrijver

of hij het voor die prijs wil doen en dat "alles ten dienste van Concordia".

- inschrijvingen voor onderhouds-werkzaamheden door bedrijven. Concordia is een neutrale instelling. Iedereen moest dus een kans hebben om goederen of diensten te leveren. Soms werd het onderhoud gedaan door de conciërge, maar ook de bestuursleden steken de handen uit de mouwen.

De notulen worden bijna altijd goedgekeurd. Het komt zelden voor dat er in de kantlijn een opmerking - met potlood - wordt gemaakt. Deze aanvulling is altijd voorzien van een paraaf.

In een verslag van een vergadering in onze tijd zullen we vast niet in de notulen lezen:

- "Ruim twintig minuten te laat opende de voorzitter de vergadering".
- "De penningmeester kwam pas een half uur na aanvang"
- "Een bestuurslid woonde maar één vergadering bij". Dat was in 1927 toen er vier bijeenkomsten van het bestuur waren.
- "Na een rondje van het nieuw benoemde bestuurslid, wordt de vergadering door de voorzitter gesloten".
- Als een vergadering is uitgelopen tot 11 uur 's avonds is dat voor één bestuurslid een beetje bezwaarlijk: "Wel wat laat omdat J.H. Uenk de volgende morgen om drie uur op moest voor de levering van vee".

Statuten 1955

In de statuten van 11 oktober 1905 is in artikel 2 vastgelegd dat: "De Vennootschap wordt aangegaan voor den tijd van 50 achtereenvolgende jaren, aanvangende op den dag van het verlijden dezer akte van oprichting, behoudens hetgeen hierna zal worden bepaald omtrent de verlenging van haren duur". In de vergadering van 16 mei 1955 realiseren de bestuursleden zich dat de N.V. Concordia in oktober aanstaande ophoudt te bestaan, tenzij er een statutenwijziging komt.

Notaris Smalbraak wordt telefonisch "ter vergadering geroepen" en hij geeft uitleg over hoe te handelen:

- in een algemene vergadering de aandeelhouders laten beslissen of zij verlenging wensen;
- zo ja, een buitengewone aandeelhoudersvergadering bij elkaar roepen en rechtsgeldig over dit besluit stemmen;
- een nieuwe (notariële) akte laten opmaken.
- verklaring van geen bezwaar vragen aan het Ministerie van Justitie;
- zorgen voor publicatie in de Nederlandsche Staatscourant:

Het bestuur roept de aandeelhouders op om 14 juli

Als de vergadering een keer uitloopt tot 11 uur 's avond is dat voor één bestuurslid "wel wat laat want hij moet de volgende ochtend om drie uur op voor de levering van vee".

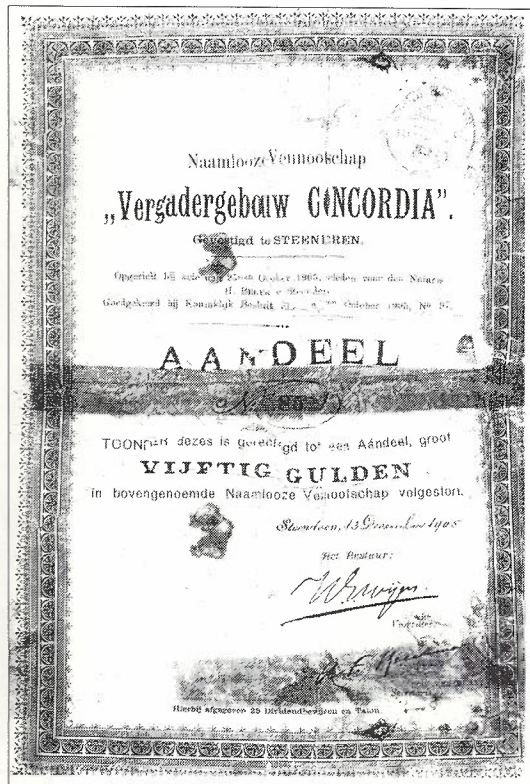
Hiernaast een voorbeeld van een niet al te netjes bewaard aandeel van Concordia.

Maar het aandeel zit wel in het archief en is dus bij de liquidatie van de NV verzilverd. Verderop in het artikel komen we een alinea tegen waaruit blijkt dat er 'ergens' nog onverzilverde aandelen zijn.

"Op 15 mei 1974 komen de aandeelhouders voor het laatst bij elkaar.

Als alle schulden zijn betaald, blijft er een bedrag van fl 1600,- over aan niet verzilverde aandelen. Dit geld wordt gestort in de consignatiekas.

De Staat der Nederlanden is aansprakelijk voor de terugbetaling ervan. Het recht hierop vervalt meestal na 60 jaar.

1955 te vergaderen met als enige agendapunt: Statutenwijziging. Met algemene stemmen wordt het voorstel van het bestuur goedgekeurd om de N.V. Concordia voor onbepaalde tijd te laten voortbestaan.

Laatste vergadering

H. Harmsen, die sedert 1946 beheerder is van het gebouw. Dit betekent ook het einde van de naamloze vennootschap. In een buitengewone aandeelhoudersvergadering stelt het bestuur voor de N.V. te liquideren. Er zijn dan te weinig aandeelhouders om een beslissing te kunnen nemen. Een nieuwe vergadering wordt uitgeschreven voor precies vier weken later. Dan valt met algemene stemmen het besluit de N.V. Concordia te ontbinden. De huidige bestuursleden worden de liquidateuren of uitvoerders hiervan.

Pas op 15 mei 1974 komen zij voor het laatst bijeen. De voorzitter wijst erop dat deze vergadering eigenlijk tien jaar eerder gehouden moest worden. De Rabobank in Steenderen is bereid de boeken en andere bescheiden dertig jaar te bewaren. Een advertentie in het Zutphens Dagblad en de Staatscourant meldt dat de N.V. Concordia is opgeheven. De stukken blijven nog drie maanden ter inzage liggen. Tenslotte gaat er bericht van opheffing naar het Handelsregister en dan zit de bestuurstaak er op.

Hoofdstuk 4

Financiën

Concordia is een onderneming. Als rechtsvorm is gekozen voor een naamloze vennootschap.

Naamloos wil hier zeggen: de vennootschap heet niet naar (een van) de vennoten, maar naar het doel van de onderneming nl. vergader- en feestgebouw. Het benodigde kapitaal van fl 6000,- is verdeeld over 120 aandelen van vijftig gulden.

Maakt de onderneming winst dan krijgen de aandeelhouders daar een evenredig deel of dividend van. In het begin is er één jaar 3% dividend uitgekeerd. In 1914 is dat gezakt naar 2% en later staat 1% genoteerd. Vanaf 1919 lukt het niet meer om de geldschieters een aandeel in de winst te geven. In 1928 als Concordia 25 jaar bestaat, hoopt het bestuur "een feestje te kunnen aanbieden aan de aandeelhouders, die nu reeds in geen jaren dividend hebben ontvangen". Voor de bouw is er aanvankelijk startkapitaal te weinig. De vennoten kiezen voor het uitgeven van 120 obligaties van fl 25,- per stuk met een couponrente van 4%. "Staande ter vergadering werd dit bedrag volteekend". Op iedere algemene vergadering worden steeds twee obligaties 'uitgeloot'. De houders van zo'n schuldbekentenis krijgen dan hun geld terug.

De obligatielening van fl 3000,- is afgelost in 1928.

Aandeelhoudersvergadering

De algemene- jaar- of aandeelhoudersvergadering wordt bijeengeroepen volgens artikel 28 van de statuten door het plaatsen van een advertentie in een regionale krant. De meeste aandeelhouders wonen in Steenderen en directe omgeving. Een probleem voor de besluitvorming op deze vergadering is de vaak slechte opkomst. Op de jaarvergadering van 1910 bedankt de voorzitter de aandeelhouders die wél aanwezig zijn. In de bijeenkomst van 1928 betreurt de voorzitter het "dat deze vergaderingen altijd zo slecht worden bezocht".

Als het zo doorgaat...

In 1935 kan de penningmeester zich nauwelijks beheersen, want hij zegt: "Als het zoo doorgaat, is er gauw niemand meer dan den voorzitter en den secretaris". In 1956 is de situatie nog hetzelfde, want de voorzitter opent de jaarverga-

ring "met een bijzonder woord van welkom aan H. Hulshof GHzn als enige aanwezige aandeelhouder". Dit is niet alleen een nadeel als het opstemmen aankomt, maar de aandeelhouders hebben ook een controlerende functie. Zo is er steeds een "commissie tot het nazien van de rekening", die uit twee personen moet bestaan.

De financiële situatie is in het begin goed, maar in de jaarvergadering van 1915 constateert de secretaris dat dit boekjaar in "het negenjarig bestaan van de vennootschap het minst gunstige is". Een paar jaar later is er een "behoorlijke kapitaalsachteruitgang". In het jaarverslag van 1929 lezen we dat het bestuur hoopt "dat het publiek van Steenderen Concordia wat beter zal bezoeken dan voorheen". Het jaar 1939 is bepaald "een slecht jaar voor het gebouw". Het bestuur wil de prijzen voor de consumpties verhogen. Op zijn beurt wordt de penningmeester geconfronteerd met fikse verhogingen zoals die voor de premie van de brandverzekering. De secretaris blijft er meestal laconiek onder. In 1924 schrijft hij in zijn verslag van de algemene vergadering: "De rondvraag bracht geen tongen in beweging". Als er in 1950, voor het eerst sinds 1943, weer een aandeelhoudersvergadering is, krijgt het bestuur "meer financiële armslag" d.w.z. de bestuurders mogen een groter aantal beslissingen nemen zonder overleg met de aandeelhouders.

Volledige vergunning

In de vergadering van 1954 spreekt de voorzitter er zijn "vreugde over uit" dat aan Concordia een volledige vergunning is toegewezen. Nu kan er ook sterke drank worden verkocht, en dit zal de "inkomsten zeer zeker verhogen". De buitengewone vergadering van aandeelhouders van 14 juli 1955 heeft maar één agendapunt: de statutenwijziging. In de gewone algemene vergadering van dat jaar valt de beslissing om Concordia te gaan verbouwen. Dat is noodzakelijk om te voldoen aan de eisen van de Drank- en Horecawet. Om die verbouwing te bekostigen is een lening nodig van fl 12.000,=. Notaris Smalbraak geeft het advies om het maatschappelijk kapitaal niet te verhogen d.w.z. geen nieuwe aandelen uit te geven. Het wordt een hypothecaire lening met een looptijd van 25 jaar. In 1957 is er geen aandeelhoudersvergadering. In 1958 moet het bestuur aan de leenbank "uitstel van aflossing" vragen over de laatste twee jaar "omdat de exploitatie duurder bleek te zijn dan de begroting was". Voor 1958 zijn de kosten van de volledige vergunning fl 162,50. Een aandeelhouder betoogt dat het "wenselijk is dat dit bedrag voor rekening van de pachter komt". In 1959 en het jaar daarna

wil het bestuur de pacht flink verhogen: "teneinde een sluitende rekening te kunnen verkrijgen". Voor de pachter is dit bezwaarlijk. Hij is wel bereid Concordia te kopen. "Hem zal voldoende tijd worden gegeven om zijn financiën te regelen". Daarna is ontbinding van de naamloze vennootschap aan de orde. De zittende bestuursleden zullen deze liquidatie uitvoeren overeenkomstig de statuten. Hun beloning bestaat uit het "batig saldo nadat de aandelen voor 100 % zijn uitgekeerd". Op 15 mei 1974 komen de aandeelhouders voor het laatst bij elkaar. Als alle schulden zijn betaald, blijft er een bedrag van fl 1600,= over aan niet verzilverde aandelen. Dit geld wordt gestort in de consignatiekas. De Staat der Nederlanden is aansprakelijk voor de terugbetaling ervan. Het recht hierop vervalt meestal na 60 jaar.

"De rondvraag bracht geen tongen in beweging"

Inkomsten en uitgaven

De rubrieken of posten die we aan de inkomstenkant zien staan, zijn: verhuur van de zalen en - in het begin - van meubilair; entreegelden; pacht voor buffet en muziek en tenslotte rente van kasgeld. Het verhuren van meubilair geeft wel eens problemen. In het verslag van de algemene vergadering van 26 mei 1914 lezen we dat de stoelen en tafels "niet altijd in eenen zindelijken staat worden terugbezorgd". Beschadigingen zijn uiteraard voor rekening van de huurder.

De grote zaal en de twee kleine zalen worden o.a. verhuurd voor vergaderingen, toneel- en muziekuitvoeringen, cursussen, bruiloften, jubilea en filmvoorstellingen. Het bepalen van de huur lijkt wel eens op 'natte vingerwerk'. Vaststellen per geval door het bestuur komt veel voor. Een andere mogelijkheid is "volgens overeenkomst". Zo'n afspraak lijkt gemaakt te zijn met de notaris als hij weer eens een veiling van onroerend goed heeft. Het pachten van het buffet geeft de huurder het recht "ververschingen" aan te bieden. Het bestuur stelt het tarief vast. Tijdens de kermisdagen is er meestal 'levende muziek'. Een groepje musici betaalt een flink bedrag om in Concordia dansmuziek te laten horen. Zij hebben toestemming van het bestuur om 5 cent per persoon per dans te vragen. Een andere - kleine - inkomstenbron is de rente over het kasgeld.

Bij de uitgaven treffen we veel hogere rentebedragen aan, zoals de couponrente van 4 % te

De jubileumbijeenkomst t.g.v. het 25-jarig bestaan van de Hengsten Associatie Steenderen, een vereniging van paardenfokkers.

betalen aan de obligatiehouders. In 1912 gaat het om 98 coupons van fl 1,= per stuk. Een ander soort te betalen rente is het dividend.

In 1907 is dat bedrag in totaal fl 119,=. In 1909 wordt fl 180,= uitgekeerd en in 1911 ontvangen de aandeelhouders fl 114,=.

Vanaf 1920 is er geen uitbetaling van dividend meer. Andere posten aan de uitgavenkant zijn: onderhoud van het gebouw; aanschaf van nieuw meubilair; vergunningen zoals toestemming

om (sterke) drank te schenken en rookwaar te verkopen: de volledige- en de tabaksvergunning; brandstof, petroleum en vanaf 1923 elektriciteit; premie brandverzekering; personeels- en administratiekosten en diverse belastingen. Onder personeelskosten kunnen we bijvoorbeeld verstaan:

een vergoeding voor de leden van het dagelijks bestuur; een gratificatie voor de conciërge en een bedrag voor de drie controleurs tijdens de kermis. Voor het voeren van de administratie zijn o.a. notulen- en kasboeken nodig; drukwerk- en advertentiekosten; porti; telefoon- en reiskosten.

Voorts zijn er de rijksbelastingen zoals bedrijfs- en dividendbelasting. De gemeente Steenderen int de personeels-, grond- en straatbelasting en de leges voor openbare gemakkelikheden bij

De lijst aan de uitgavenkant is wel drie keer zo lang als aan de inkomstenkant

kermis, toneel- en filmvoorstellingen. Tenslotte moet nog polderbelasting worden betaald. Het is duidelijk dat de lijst aan de uitgavenkant wel drie keer zo lang is als aan de inkomstenkant. De bestuurders van Concordia hebben het dan ook niet gemakkelijk.

Personeel en beheer

Eerst Conciërge, daarna Buffethouder, vervolgens Pachter en tenslotte Eigenaar

Voor de exploitatie van het gebouw heeft het bestuur personeel nodig. Van 1906 tot 1932 is dat een conciërge. Samen met anderen meldt de gemeenteveldwachter zich aan, maar er blijft maar een serieuze kandidaat over en dat is postbode G.J. Reevoort. Hij stemt in met zijn arbeidsvoorwaarden, die in een contract zijn vastgelegd. In deze overeenkomst van 8 september 1906 lezen we dat de taken van de conciërge bestaan uit:

- "het gebouw dier vennootschap en het zich daarin bevindende ameublement schoon te houden en voor beschadiging te vrijwaren";
- de vloeren te stoffen en te schrobben, de ramen te waschen, de kachels aan te leggen en te stoken, de lampen te vullen en aan te steken, de deuren en ramen te sluiten en te ontsluiten en alle eigendommen der vennootschap, zoowel binnen als buiten, steeds net en zindelijk te houden en te onderhouden".

De conciërge moet bij alle openbare verkopeningen, verpachtingen, aanbestedingen, vergaderingen en feesten tegenwoordig zijn. Hij moet hiervan "aantekening houden". Hij hoeft niet altijd zelf aanwezig te zijn, maar hij kan zich "ten genoegen van het Bestuur" laten vertegenwoordigen. De conciërge mag "in - of bij het gebouw of den tuin geen vee houden". Hij krijgt geen loon, maar wel "het genot en gebruik der conciërgewoning en den tuin". Bovendien heeft hij vrij "gruisgebruik" of eenvoudige brandstof voor zijn gezin. De opzegtermijn is drie maanden.

Een jaar later vraagt de conciërge om zonwering voor zijn keukenraam. Het bestuur meent dat hij moet wachten tot daar lindebomen zijn geplant. Verder klaagt hij over de hoge aanslag van de personele belasting, terwijl "vrijdom was toegezegd". Het bestuur gaat hier niet op in, maar wil een gratificatie geven aan het einde van het jaar. De conciërge moet dan wel een "even nauwgezette plichtsbetrachting als tot nu toe" laten zien. Vijf jaar later vraagt de beheerder of er op zolder een slaapkamertje kan komen voor zijn kinderen. Nu "slapen vier personen op een kamer" nl. de ouders en twee kinderen. De conciër-

ge betaalt de helft van de bouwkosten van het kamertje.

De meeste bestuursleden lijken zeer content met de beheerder van het gebouw. Maar dan beschuldigt één bestuurslid de conciërge ervan dat hij ten onrechte brandstof van Concordia voor eigen gebruik heeft genomen. In de vergadering van 28 juni 1915 zegt de voorzitter dat hij "niets heeft tegen critiek, doch 't gaat niet aan iemand in eene vergadering verdacht te maken, zonder daartoe overtuigende bewijzen te kunnen overleggen".

Haastig excuus

Brandstof blijft schaars als gevolg van de Eerste Wereldoorlog. De conciërge zou toch weer teveel brandstof gebruiken in zijn woning. Het bestuur wil hem ontslaan, maar de beheerder stuurt zo snel mogelijk een excuusbrief. Zijn verontschuldigen worden aanvaard, maar hij krijgt wel een nieuw contract. In die overeenkomst van 1 mei 1919 ontbreekt de toestemming voor gratis brandstofgebruik. Later in 1925 komt het bestuur de conciërge tegemoet door te zorgen voor stookgelegenheid in de voorkamer van de dienstwoning. Tot die tijd is daar geen verwarming.

De conciërge is tevens postbode in Steenderen. In 1931 kan hij promotie maken door in Zutphen te gaan werken. Hij moet daar dan gaan wonen en daarom vraagt hij met ingang van dat jaar ontslag. Volgens het contract wordt dat 1 januari 1932. "Aangezien de inkomsten steeds minder worden" wil het bestuur die datum inderdaad aanhouden. De secretaris meent echter dat je "iemand niet op zo'n korte termijn ontslag kunt geven". Ook is het niet goed "de conciërge midden in de winter te laten verhuizen". De ontslagdatum verschuift daarom naar 1 april. Op 31 maart 1932 is er een "spoedeisende vergadering" in het huis van de secretaris, want "de conciërge heeft de woning niet op tijd verlaten". Zijn vertrek wordt uitgesteld tot half juli, want in de moestuin "heeft hij stukjes bezaaid" en die gewassen "mag hij oogsten".

Op 6 november 1966 vierde men de koperen bruiloft van J. Bobbink en G. Flamma. Op de foto v.l.n.r. G. Aalderink-Bobbink, R. Bobbink-Mulder, M. Vis-Bobbink, H. Bobbink-ten Beest en H. te Kamp-Loman.

Buffethouder

Vanaf het begin is het in Concordia mogelijk het buffet te pachten. De buffethouder moet zorgen voor de consumpties, terwijl het bestuur de prijzen vaststelt. De pachter neemt voldoende personeel aan. Ze mogen niet met "de bediening doorgaan tijdens de voorstellingen". Het is steeds een probleem om het buffet te verhuren tegen voor Concordia zo gunstig mogelijk tarief. Soms is er maar één inschrijver voor het buffet en die kan vragen wat hij wil, want er is immers geen concurrentie. Dan weer zijn de tijden in economisch opzicht ongunstig en wil de buffethouder vermindering van de pacht. Het bestuur is dan ook "bijzonder verheugd dat de betrekking van buffethouder en conciërge in een persoon zal worden verenigd". Dat gebeurt met ingang van 1 augustus 1932 als H. Schoemaker in die functie is benoemd.

Buffethouder-conciërge

Voor de nieuwe functionaris maakt notaris Viëtor een arbeidscontract dat uit 19 artikelen bestaat. Artikel 5 verwijst naar een instructie, die nog eens 10 artikelen omvat. Kennelijk heeft het bestuur in het verleden op dit gebied nogal wat problemen ondervonden. Ook deze contractant krijgt geen salaris. Wel heeft hij vrij wonen en is de opbrengst van het buffet en de zaalhuur voor hem.

Bij zijn verplichtingen zien we in het contract staan dat hij moet zorgen voor schoonmaakmateriaal voor het gebouw. De kosten van de telefoon en de ijsbereiding komen voor zijn rekening. Hij moet "verloren geraakte eigendommen van de N.V. Concordia" vergoeden. Verder is hij verplicht een borgsom te betalen van f 300,- en dat is in 1932 een flink bedrag. Hij krijgt daarvoor wel een vergoeding van 4% rente. De bestuursleden hebben altijd toegang tot de verschillende lokalen van Concordia en ook tot de dienstwoning! De buffethouder-conciërge moet zorgen voor een "behoorlijke bediening en mag op generlei wijze pressie uitoefenen op bezoekers om vertering te maken". Twee jaar nadat hij in dienst is getreden, wil de buffethouder een toonbank maken voor eigen rekening en die aan het bestuur verkopen als hij vertrekt. Later, in 1937, maakt hij een slaapkamer op de zolder van de dienstwoning. Het is iemand die meedenkt met het bestuur. Van 1939 tot 1946 kan hij weinig betekenen voor Concordia door de oorlogsomstandigheden. Met ingang van 1 oktober 1946 neemt hij ontslag.

Pachter/Eigenaar

De functiebenamingen conciërge en buffethouder zijn verdwenen. Er is nu steeds sprake van "de pachter". De vacature is nauwelijks ontstaan of er hebben zich al twee nieuwe gegadigden gemeld. Een van hen is Harmen (Harre) Harmsen, geboren in Bronkhorst en getrouwd met Adriana Geertruida (Jaantje) Donderwinkel. Hij is in dienst bij zijn schoonvader, die in Steenderen een sleperij heeft, de voorloper van het huidige expeditiebedrijf. H. Harmsen krijgt de functie.

Gelukkig is de dienstwoning nog beschikbaar. Kort na de Tweede Wereldoorlog is er een enorme woningnood. Tijdens de oorlog zijn er weinig huizen gebouwd en vooral in de laatste twee oorlogsjaren is er veel beschadigd. De gemeente kon dan ook huizen vorderen. In Steenderen was dat niet nodig.

De nieuwe pachter heeft direct al een probleem. Hij krijgt bezoek van een wachtmeester van de Rijkspolitie, die hem ervan beschuldigt dat hij sterke drank heeft geschonken, terwijl Concordia daarvoor geen vergunning heeft. De pachter ontkent dat dit bij openbare bijeenkomsten het geval is. Bij besloten familiefeesten komt de jeneverkruik wel tevoorschijn, maar dan schenkt de familie zelf. Overleg met burgemeester Heersink levert niets op, want "het is geen gemeentelijke aangelegenheid."

In het naburige Hengelo is eveneens een gebouw Concordia. Daar is de handelwijze bij besloten

feesten hetzelfde als in Steenderen. Er zit niets anders op dan naar advocaat Van Emden in Arnhem te gaan. Gelukkig wordt de pachter enkele jaren later vrijgesproken. Het bestuur vindt dat het "Recht van Verlof" om sterke drank te mogen schenken op naam van de pachter moet komen. In 1955 is dat rond, maar het gebouw voldoet nog niet aan de eisen die de Drank- en Horecawet stelt. Hiervoor is een verbouwing nodig. In een notariële akte is vastgelegd dat de vergunning zolang op naam van Concordia komt. Als de verbouwing klaar is, wordt de pachter weer vergunninghouder. Op 26 juli 1954 vraagt H. Harmsen - van beroep verlofhouder zoals hij zelf schrijft - aan de gemeente een vergunning voor de verkoop van "sterke drank in het klein". De gemeente beschikt afwijzend, want "het voor deze gemeente vastgestelde maximum aantal vergunningen is bereikt". De verlofhouder trekt zijn verzoek weer in op 15 januari 1955 om "De

N.V. Vergadergebouw Concordia in de gelegenheid te stellen een aanvraag voor de verkoop van sterke drank in het klein in te dienen, om hiermede te bewerkstelligen dat genoemde N.V. als nummer 1 op de ranglijst geplaatst kan worden". Nu er verbouwingsplannen zijn voor Concordia, vraagt de pachter om ook de dienstwoning waar hij met zijn vrouw en twee dochters woont, te verbeteren. Hij is ervan overtuigd

dat "deze meerdere kosten momenteel niet door de N.V. Concordia gedragen kunnen worden" en stelt daarom voor de verhoogde pacht een jaar eerder te laten ingaan. Er komt een exploitatiecontract dat tien jaar geldig is. Een van de afspraken daarin luidt: als met ingang van 1 januari 1957 de exploitatie van het gebouw in drie achtereenvolgende jaren een nadelig saldo oplevert, mogen beide partijen de overeenkomst opzeggen. In september 1959 blijkt dat de doelstelling niet is gehaald. In de 280ste bestuursvergadering van 21 september zegt de pachter dat hij het gebouw wil kopen "voor de schulden die er zijn". Hij gaat akkoord met een bedrag van f 20.360,= inclusief de inventaris. De pachter is met ingang van 1 oktober 1960 eigenaar.

De grootste passie van de eerste particuliere eigenaar van Concordia, H. Harmsen, is de (blaas)muziek, waar hij zich vanaf zijn twaalfde jaar al mee bezighoudt. In een interview van 10 april 1976 zegt hij: "Met de muziek stao'k

op en gao'k met naor berre". Al dertig jaar is hij dirigent van de Steenderense muziekvereniging. Door Samenwerking Sterk (DSS). In 1927 is hij een van de oprichters van dit harmoniekorps. De leefbaarheid van een dorp hangt volgens hem samen met een goed verenigingsleven en daar heeft hij veel aan bijgedragen. Als hij bijna 65 jaar is, verkoopt hij Concordia aan B. Harmsen. Ze zijn geen familie van elkaar. Het is hem niet gegeven om lang van zijn pensioen te genieten, want hij overlijdt begin 1977 als gevolg van een verkeersongeluk.

Andere eigenaars

In 1976 wordt Bernard (Ben) Harmsen eigenaar van Concordia. Hij kent het bedrijf goed, want hij werkt er vanaf zijn zestiende jaar als kelner. In die tijd volgt hij een opleiding voor loodgieter. Later krijgt hij een leidinggevende functie in die branche bij een bedrijf in Doetinchem. Zijn kennis van de installatietechniek komt hem van pas, want hij laat Concordia ingrijpend verbouwen. De keuken wordt flink onderhanden genomen en ook de buitenkant ondergaat een ware gedaanteverandering. Er komt een luifel boven de ingang en een toegang voor rolstoelgebruikers. Het is het eerste gebouw in Steenderen met zo'n voorziening.

Toch voelt deze tweede particuliere eigenaar van Concordia zich geen horeca-ondernemer. Hij blijft dan ook zijn oude beroep uitoefenen en meent dat je "een geboren kastelein bent of niet". Zijn vrouw, Theodora (Tine) Harmsen-Teunissen, staat haar man terzijde. Het spijt haar als het besluit valt om Concordia te verkopen.

Op 24 maart 1980 wordt H. Bouman uit Lochem eigenaar van het gebouw inclusief inventaris, beklanting en goodwill. In het koopcontract staat in artikel 6 dat de verkoper geen soortgelijk of aanverwant bedrijf mag beginnen binnen een straal van 5 kilometer.

Doet hij dat de eerste 5 jaar toch dan is de boete f 30.000,= voor elke overtreding. H. Bouman organiseert op zaterdag 11 oktober 1981 een feest ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van Concordia. Een krantenbericht meldt dat om "14.00 uur de bejaardenbijeenkomst begint. Om half acht 's avonds is er een gevarieerde feestavond voor jong en oud".

Aanvraag
vergunning
voor
'sterke'
drank
in het
klein'

De aankondiging van een toneelstuk door Nieuw Leven. Want dat was destijds een toneelvereniging. Na afloop bal.

„NIEUW LEVEN” - STEENDEREN.

Openbare Uitvoering
op Vrijdag 8 Februari 1918, in de groote Zaal van Concordia.
Aanvang precies half zeven.

PROGRAMMA:
‘T LIED VAN MOEDER
Componiektje Toneelstuk met rang in eier bedrieff, door ANTONIE (Art. 5. Trade Naz.)

PERSONEN in het 1e bedrieff:

MEVDUW KORTMANS, geknied met een stovilleter	Alte. C. J. Hansen
HELENE, haer gootje	de hr. H. J. Koorelaans
WILHELM WALLING, wief van den heer Kortmans	de hr. J. Jaasens
WILLEM, indaakrent bij Mevr. Kortmans	

PERSONEN in het 2e en 3e bedrieff (20 jaar later):

JACOB STORAL, oud zeevaar	de hr. H. A. Bekker
HENDRIK KORTMANS, onder den naam van Jakob, zijn pleegzoon, lande	de hr. H. J. Jaasens
WILLEM, een landlooper	de hr. J. Jaasens
MEVDUW DE WED. KORTMANS	Mev. G. M. P. P. P.
HELENA, haer pleegmoeder	Alte. G. J. J. Wijers
EEN AGENT VAN POLITIE	de hr. M. Philips

PERSONEN in het 4e bedrieff (10 jaar later):

HENDRIK KORTMANS, officier bij de Amerikaanse marine	de hr. B. B. B.
MEVDUW DE WED. KORTMANS	Alte. C. J. Hansen
HELENA	Alte. G. J. J. Wijers
WILLEM, indaakrent	de hr. J. Jaasens
EEN INSPECTEUR VAN POLITIE	de hr. A. E. W. W.

**in Bedrieff: DE AANSLAG. 2e Bedrieff: DE ONTMOETING.
3e Bedrieff: DE HERKENNING. 4e Bedrieff: EIND GODE, AL GODE.**

PAUZE na het 3e bedrieff (20 minuten)

PRIJZEN DER PLAATSEN: 1e Rang 50 ct., 2e Rang 30 ct., 3e Rang 10 ct.
Toegangskaartjes zijn vanaf **Zondag 2 Februari 1918** tot den dag der Uitvoering 's middags 12 uur verkrijgbaar bij den heer J. PHILIPS te Steenderen. Deze kaartjes geven recht op een toegangskaartje zonder opjaardhoopje. Kaarten **3e Rang** worden alleen 5 minuten aan de zaal verkocht en zijn niet vooral verkrijgbaar. — Horlog 8 uur.

Na sloop BAL.
Uitdende de Uitvoering **VOLSTREKT VERBODEN TE ROEKEN.**
Bij het oopmaken van het spelletje worden de ultiem gelden en wordt den vromen menen toegelaten.

Generale Repetitie
Donderdag 7 Februari 1918, 's avonds half zeven.
TOEGANGELIJK TOEGEN ENTREE: KINDEREN 10 CENT.

Hoofdstuk 5

Gebruikers

In het vergader- en feestgebouw Concordia vinden talloze activiteiten plaats. Zeker in het begin is de verscheidenheid groot. Laten we deze bijeenkomsten maar indelen naar hun doel:

- commercieel, zoals veilingen, aanbestedingen, verkopen en verpachtingen
- officieel, bijvoorbeeld (her)rijken van maten en gewichten; gebruik als stembureau
- educatief zoals lezingen, cursussen, vergaderingen en tentoonstellingen
- cultureel en recreatief, bijvoorbeeld toneel-, film- en muziekvoorstellingen; feesten, jubilea en kermis

Commerciële activiteiten

In het begin zijn er regelmatig verkopen door de notaris. Als het om roerende zaken gaat, dan is er sprake van een vendu- of erfhuis. Goederen die overblijven nadat de erfgenamen het hunne hebben gekregen, worden vaak openbaar verkocht. Het bestuur sluit daarbij soms aan door bijvoorbeeld meubilair van Concordia te verkopen en zelf nieuw aan te schaffen. Verder zijn er verpachtingen en inschrijvingen. Op 25 mei 1917 is er een grasverpachting in opdracht van burgemeester Smit. Bekend zijn ook de inschrijvingen voor hout zoals peppels. Aan de huidige Oltmansstraat zijn nogal wat "snoeibosschen". Het hout daarvan is geschikt als stookhout. De directie van de Zuivelfabriek huurt regelmatig een ruimte in Concordia voor de aanbesteding van de zg. melkritten. De laagste inschrijver krijgt het contract om de melk bij boerderijen op te halen.

Officiële bijeenkomsten

Concordia is regelmatig in gebruik als stembureau. Zo huurt de gemeente bijvoorbeeld op 5 juli 1922 de grote en kleine zaal voor raadsverkiezingen. Een wel heel bijzondere bestemming krijgt het gebouw als er "godsdienstoefeningen" worden gehouden. Medio 1931 zijn de N.H. kerkdiensten ongeveer drie maanden in Concordia "wegens herstelling van het kerkgebouw". Voor politieke lezingen in Concordia is uitdrukkelijk toestemming van het bestuur nodig.

Toen het gebouw Concordia pas bestond, werden er vaak veilingen van huizen gehouden door notaris Beker. Nu komt Concordia zelf onder de hamer. In 1983 vindt die veiling plaats in Het Anker in Steenderen. Zoals gebruikelijk bij onroerend goed is de verkoop bij inzet en twee weken later bij toeslag. De koper, H. van de Velden, gaat er niet wonen. Enkele jaren later doet hij de exploitatie over aan A. van Santen en in 1989 verkoopt hij Concordia aan de buurman, W. Plageman, die aan de Dorpsstraat nummer 25 woont. Ook hij exploiteert Concordia niet als horeca-onderneming.

Woningbouw

Tenslotte is J.B.M. ten Vaarwerk eigenaar. Hij denkt aan woningbouw op het perceel. Het bestemmingsplan laat dit toe en de gemeente geeft een sloopvergunning af. De "opstallen verkeren in slechte staat" De koper is "verplicht voor zijn rekening alle opstallen en alle houtopstanden die zich bevinden op dit perceel te slopen/rooien en het sloopmateriaal en het hout af te voeren voor 1 maart 1990". Als we het bijna 85-jarig bestaan van Concordia overzien, valt op dat het gebouw de eerste 70 jaar drie beheerders had: G.J. Reevoort (1906-1932), H. Schoemaker (1932-1946) en H. Harmsen (1946-1976). De daaropvolgende 15 jaar zijn 5 mensen eigenaar, nl. B. Harmsen, H. Bouman, H. van de Velden, W. Plageman en J.B.M. ten Vaarwerk.

Vergaderingen en tentoonstellingen

Concordia is opgericht als vergadergebouw. Er zijn heel wat van dergelijke bijeenkomsten. Het bestuur zelf vergadert er en ook de jaar-, algemene- of aandeelhoudersvergadering vindt er plaats. De gemeenteraad heeft de eerste tien jaar een van de kleine zalen in gebruik voor de raadsvergaderingen. Andere huurders zijn: twee polderbesturen, de Hengsten Associatie, de Boerenbond, het Kruisverbond (een vereniging tegen drankmisbruik) en de Mariavereniging. Een andere vaste gebruiker is het bestuur van de Stoomzuivelfabriek Steenderen. In 1912 willen zij twee ledenvergaderingen houden in de grote zaal en twaalf bestuursvergaderingen in de kleine zaal.

Gelijke monniken

Sommige bestuursleden van Concordia willen "de fabriek" meer laten betalen dan andere huurders, maar andere leden halen hen over toch het "gewone" tarief te hanteren. Anders "houden ze 't niet in Concordia, maar op de fabriek of ergens anders". De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen heeft een afdeling of departement in Steenderen met allerlei activiteiten op educatief gebied. Deze vereniging streeft naar algemeen volksonderwijs. De Maatschappij, kortweg 't Nut genoemd, sticht scholen, richt leeszalen in en geeft boeken uit. Op 11 mei 1916 huren ze de kleine zaal voor het "uitgeven en terugontvangen van leesboeken". Het gaat dus om een bibliotheek. Het bestuur stelt dan ook enkele boekenkasten beschikbaar. In september 1921 geeft 't Nut wekenlang tekenlessen in Steenderen.

Naast kooklessen en een knipcursus is er in het gebouw ook onderricht in de fruitteelt. In het najaar van 1919 zijn er 12 lessen, georganiseerd door J.W. Planten.

Ziekenzorg en Hebreeuws

De vereniging Ziekenzorg houdt vergaderingen in Concordia en geeft er cursussen. In november 1908 organiseert G. Rummelink een cursus Hebreeuws. Leraar Franken uit Doesburg verzorgt tien bijeenkomsten. Er zijn twee dansclubs. De ene vereniging geeft regelmatig bals. De andere club krijgt op zaterdagavond les van A. Meijer uit Doetinchem. Op 3 augustus 1908 vraagt de Commissaris van de Koningin via de burgemeester om Concordia te verhuren aan het Voorbereidend Militair Onderricht in Gelderland voor "oefeningen in den Wapenhandel". Het Landstormkorps Veluwezoom uit Doesburg, waar Steenderen ondervalt, wil wapeninstructies geven aan vrijwilligers, te vergelijken met de huidige Nationale Reserve

(Natres). Ze leren in Concordia omgaan met wapens zoals demonteren, schoonmaken, in elkaar zetten, plaatsen van (namaak)kogels, excerceren. Ze mogen beslist niet schieten. Dat is alleen mogelijk in een kelder, bunker of op een militair oefenterrein. Verder krijgen ze uitleg over ballistiek en kunnen ze wat spullen in Concordia achterlaten in de "kelder onder het toneel". Ze zullen tot de Tweede Wereldoorlog in Steenderen blijven oefenen.

Nationale Reserve mocht niet schieten in Concordia. Diana wèl!

Een groepering die wel schietoefeningen mag houden in de grote zaal is Diana. Deze schietvereniging maakt gebruik van de "flobertbuks". Een voorbeeld van een tentoonstelling in Concordia is die van pluimvee in november 1922. Het bestuur laat geen handelaren toe en er is geen verwarming. In diezelfde maand wil J. Slijkhuis uit Dieren "elektrische demonstraties" geven in de grote zaal. Er is in Concordia nog geen elektriciteit en veel mensen willen de gevolgen van die uitvinding wel eens met eigen ogen zien.

Uitvoeringen

De zangvereniging Tot Nut en Genoegen geeft graag een uitvoering in Concordia. Moet dat met "bal na"? De leden stemmen hierover en dan blijkt dat de meerderheid erop tegen is dat na afloop van hun optreden er dansgelegenheid wordt gegeven. In 1913 houdt dit koor op te bestaan. Voor het bestuur is dat spijtig, want nu is er een contractant minder voor Concordia. Muziekvereniging Jubal uit Steenderen is in 1911 zo'n 13 keer huurder. Dat is 12 keer repeteren in de kleine zaal en één uitvoering in de grote zaal. Zij betalen evenveel huur als de zangvereniging, want het bestuur vindt dat: "het hier ter plaatse bestaande verenigingen zijn" en "dat ze weliswaar het toneel gebruiken maar dan zonder coulissen". Ook toneelvereniging Nieuw Leven geeft regelmatig uitvoeringen in het gebouw. De spelers zijn heel content met het mooie en grote toneel. In 1928 is deze toneelvereniging opgeheven. Aanvankelijk krijgt het Steenderense publiek een voorstelling met - stilstaande- "lichtbeelden", maar vanaf 1923 geven de gebroeders Fuldauer uit Doetinchem filmvoorstellingen in Concordia.

Het oorspronkelijke onderschrift bij deze krantenfoto luidde: "Dirigent Harmsen van de muziekvereniging DSS (Door Samenwerking Sterk. Red.) in Steenderen is zaterdag door het korps op grootse wijze gehuldigd ter gelegenheid van zijn zilveren huwelijksfeest. Samen met zijn vrouw maakte hij, voorafgegaan door het korps, in een open landauer een triomftocht door zijn woonplaats".

Het spreekt haast vanzelf dat de foto werd genomen voor het toenmalige centrum van het dorpsgebeuren, Concordia.

Jubilea, feesten, kermis

Naast vergadergebouw is Concordia ook bestemd voor feesten. Als het gebouw pas bestaat, zijn er kerstfeesten voor kinderen. C. W. Schoonheim, onderwijzeres aan de openbare lagere school, organiseert ze. Ook mevrouw Beker en dominee Pikaar huren Concordia op 25 of 26 december, dus op Eerste of Tweede Kerstdag. Aan het einde van de middag rond vier uur, herdenken ze niet zozeer de geboorte van Christus, maar vieren ze "het feest van den boom". Onder die kerstboom liggen cadeautjes en het gaat waarschijnlijk om kinderen uit gezinnen die het niet zo breed hebben. Een andere festiviteit voor kinderen is het Julianafeest op 30 april. Dat wordt gevierd vanaf 1910 als prinses Juliana één jaar oud is.

Tot 1917 is verhuur van zalen aan particulieren maar mondjesmaat mogelijk. Nu de inkomsten zijn teruggelopen, besluit het bestuur Concordia open te stellen voor feesten, bruiloften en jubilea van particulieren. De feestgangers mogen komen rond 12 uur 's middags en blijven tot 3 of 4 uur 's nachts! In de jaren zestig van de vorige eeuw zijn er heel wat bruiloften gevierd in Concordia, bijvoorbeeld van W. Gijsman en M. Boegman.

Een voorbeeld van een koperen huwelijksfeest in Concordia is dat van J. Bobbink en G. Flamma op 6 november 1966. Het absolute hoogtepunt van het jaar is de kermis, die twee dagen duurt. Het bestuur vraagt dan entree. Het is mogelijk per keer te betalen, maar de meeste mensen nemen een dagkaart. Dat kan zijn voor de eerste dag, voor de tweede of voor beide dagen. Er zijn 2 of 3 controleurs tijdens de kermis, want het is

behoorlijk druk. Meestal slaagt het bestuur erin goede musici aan te trekken. Vaak speelt er een groepje van wel zes mensen. Tijdens de kermis en ook bij andere feesten is er het zg. dubbeltjesdansen. De musici hebben het recht gepacht om muziek te maken. Ze mogen van het bestuur per persoon 5 cent per dans vragen. Het is traditie dat vrouwen niet betalen. Een dans kost de mannen dus een dubbeltje. Soms duren de dansen wel erg kort. Het bestuur waarschuwt dan ook dat "de duur der danspartij moest grenzen aan het billijke". Er waren nogal wat klachten gekomen "dat het de laatste tijd een dubbeltjesjagerij was". Het dubbeltjesdansen blijft tot in de jaren zeventig populair.

Slot

Zeker in het begin voorziet het vergader- en feestgebouw Concordia in een behoefte. Toen er meer feestzalen in Steenderen kwamen, was het moeilijker om het gebouw rendabel te maken.

De náám Concordia leeft in de gemeente Steenderen in een ander gebouw voort. Het gaat om een voormalig kerkgebouw in Baak. Dat neemt daar nog steeds een belangrijke plaats in het verenigingsleven in. Juist het stimuleren van het gemeenschapsgevoel was een van de belangrijkste doelstellingen om in Steenderen aan het begin van de vorige eeuw een vergader- en feestgebouw op te richten.

Met dank aan: H. Boerman, W. Gijsman, B. Harmsen, T. Harmsen-Teunissen, J. Modderkolk-Harmsen, J. ten Vaarwerk.

Schuins over 't Logement 'De Zwaan'
Een huis met groote zalen
Den Bouw en 't doel van dit gebouw
Wil 'k trachten naar het plan getrouw
In dit gedicht te malen.

Een fraaie stoep, zes treden hoog,
Geeft dad'lijk al het mensch'lijk oog
Bekoring aan de zinnen.
Een oprijlaan met grint bestrooid,
Wanneer het regent, sneeuwt of dooit,
Brengt netjes ons naar binnen.

En voor het huis, vlak aan de straat,
Als alles naar de plannen gaat,
Daar zal een hekwerk komen,
Solied en fraai en deugdzaam sterk
Gesmeed van kunstig ijzerwerk
Een bloemperk en wat boomen

Dit volksgebouw, zes meter hoog,
Daar zal men in de gevelboog
't Woord 'CONCORDIA' lezen,
Omdat, der plannen eisch getrouw,
Dit nieuwe vereenigingsgebouw,
Geheel neutraal zal wezen.

En komen wij de deuren in,
Dan gaan we rechts de raadzaal in
Voor onze vroede vad'ren.
Die kunnen daar met wijs beleid
Voor Steend'rens heil te allen tijd
Te samen steeds vergad'ren.

Daarnaast een kamer voor 't bestuur,
Of wat zal blijken op den duur
Dat nodig daar mocht wezen.
Aan d' andere zij een groote zaal.
Die vindt een flink en ruim onthaal,
Voor spreken en voor lezen.

Voor elk genootschap groot of klein
Zal dit gebouw beschikbaar zijn
Al wat en moet gebeuren
Mits men de kosten maar betaalt
Die voor 't gebruik 't bestuur bepaalt,
Dan opent men de deuren

'CONCORDIA' is voor 't publiek
Lezingen der politiek
In allerhande richting,
Sprekers over wetenschap
Godsdienst, kunst of jool en grap,
Tot leering, nut en stichting.

Het kruisverbond om saam te komen,
Zal het nieuw gebouw instroomen.
Een zaal naar hun begeeren,
Grasverkopings, danspartijen
Kunnen evengoed gedijen,
En 's winters exerceeren.

Een jaarlijks Koninginnefeest,
Dat nooit in Steend'ren is geweest,
Zou men er kunnen houden.
Leesgezelschaps, lichtvertooning
Vindt een plaats ook in den woning.
Men kan er vrijdags trouwen.

'Boerenbond' en kippenkwekers,
Steend'rens zuivelindustrie,
Baijards 'Hengsten associatie',
En de eierencoöperatie,
Die ik allen graag er zie.

Voor schutterij en kermisfeest,
Of bruiloftspret met blijde geest
Kan men 't geschikt verhuren,
'Boerenleenbank', volksvermaken
En zoovele and're zaken,
'Diana' om te vuren.

Aan 't eind der zaal een flink toneel,
Die eisch is dunkt mij niet te veel
Voor Steend'rensche artisten,
Het zanggezelschap vrolijk, vrij,
En daar hoort ook 'Nieuw Leven' bij,
Of and're Toneellisten

'CONCORDIA' is kant en klaar
Met primo mei het volgend jaar.
Dan opent men haar plechtig.
Want ieder die in Steend'ren woont,
Elk huisgezin 't zij klein of groot,
Is aan 't gebouw gerechtigd.

Ook kan er bij een kegelbaan,
't Brengt kracht en lust en leven aan,
En zal bepaalt rendeeren.
Wanneer nu maar door dit geschrijf
Geen burger zonder aandeel blijft,
Dan kan de zaak marcheren.

Steenderen, april 1905
Hendrik Egbert Wijers.

Recht uit het Hart!

Op 24 maart 1945
kwamen in het huis
van dokter E.W. de
Flines in Steenderen
zeven mensen bij
elkaar om te spreken
over het stichten van
een vergadergebouw
in het dorp. Behalve
de gastheer waren
dat:

H. Beker, A. Heezen,
D.J. Hekkelman,
A.F. Reichman,
H.J. Schreurs en
H.E. Wijers.
Zij noemen zich:
Voorloopig comité.

De laatstgenoemde,
Hendrik Egbert Wijers
was dus van het begin
af aan nauw betrokken
bij het ontstaan van het
gebouw Concordia.
Dat de zaak hem erg
nauw aan het hart lag
moge blijken uit het
nevenstaande dicht-
werk van zijn hand.